

ישיבת הפתל - ירושלים
שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א
לפרשת תרומה תשפ"ד¹
(בתוספת ובהרחבת הדברים על פי שיחות משנים שעברו)
עבדו את ה' בשמחה

עצומים בלב שלם, כפי שמציין הפסוק: "וישמחו העם על התנדבם, כי בלב שלם התנדבו לה", וגם דויד המלך שמח שמחה גדולה" (שם, ט), ועקב כך מבקש דוד מה': "ועתה, עמך הנמצאו פה, ראיתי בשמחה להתנדב לך. ה' אלקי אברהם יצחק וישראל אבותינו, שמרה זאת לעולם, ליצור מחשבות לבב עמך" ! לא את מעשה התרומה עצמו מבקש דוד מה' לזקוף לזכותם, [עליו דוקא אומר דוד: "כי ממך הפל ומיךך נתנו לך" (שם, יד) - הכסף כלל אינו שלנו, בסך הכל החזרנו לך חלק קטן ממה שקבלנו ממך], אלא את "יצור מחשבות לבב עמך". את מחשבת הלב שהיתה בשעת התרומה, שתרמו ברצון ובלב שמח; לא מפני שהמלך או החברה לחצו עליהם, אלא מפני שרצו באמת להרים תרומה להקמת המקדש. את זה מבקש דוד מה' לשמור לעולם.

כי רחמנא לך א בעי. רוצה את הלב שלנו, לא את הכסף והזהב שלנו. וכשהלב באמת שמח במצוה - "וישמחו העם על התנדבם" - זוהי זכות גדולה שעומדת לעולם⁷, כפי שאומר דוד בתפלתו. "שמרה זאת לעולם"⁸.

לשמוח בעבודת ה'

למה כל כך חשובה השמחה בעבודת ה'? הרי גם בתורה רואים שהשמחה היא דבר מרכזי בעבודת ה'. כל העונשים החמורים הנזכרים בפרשת "כי תבוא", באים "תחת אשור לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה וקטוב לבב מרב פל" (דברים כה, מז). לא "תחת אשור לא עבדת את ה' אלקיך" כלל, אלא "תחת אשור לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה וקטוב לבב". "יאשימנו הכתוב, בעבוד ה' השי"ת, ולא היתה העבודה בשמחה" (פירוש רבינו בחיי שם). עבדת את ה', קיימת מצוות - אבל בלי שמחה. על זה באה התוכחה הנוראה⁹. למה? מה נורא כל כך אם יהודי מקיים את כל תרי"ג המצוות ועובד את ה' בלי שמחה?

נראה לבאר ענין זה בשני אופנים: האופן האחד הוא, שבלי שמחה - אין המשכיות לקיום התורה בדורות הבאים. אם הבן רואה שאביו שמח כשמגיע ראש השנה, שמח כשמגיע יום הכפורים, שמח כשמגיע פסח, שמח בציצית, בתפילין, בתפלה, בתלמוד תורה ובשאר כל המצוות - גם הבן ירצה ללכת בדרך הזו. אבל אם הבן רואה שאביו מקיים מצוות בלי שמחה ובלתי חשק, בלי סיפוק ובלתי התלהבות, אלא כפי שכפאו שד, הרי הוא חושב לעצמו: "מה לי ולצרה זו? בשלמא את אבא כפה שד, אז כפה. מה אפשר לעשות.

התרומה העיקרית למשכן - נדיבות הלב!

הקב"ה מצוה את משה: "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה" (שמות כה, ב). צריך לאסוף תרומות למלאכת המשכן. אבל הקב"ה מבהיר מיד, שלא לכוף את ישראל על תרומה זו. "מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי" (שם). רק מי שירצה יתן. אמנם היתה תרומה אחת למלאכת המשכן שלא היתה תלויה בנדבת לב, אלא הכל היו חייבים בה, והיא מחצית השקל בשקל הקדש לצורך עשית האדנים² (רש"י שם כה, ב), אבל מעבר לחובה זו, כל השאר - "והב וקסף ונחשת ותכלת וצבצב" וגם דברים אחרים (שם, ג-ז) - הכל בא בנדבה, "מאת כל איש אשר ידבנו לבו".

למה צריכה תרומת המשכן לבוא מנדבות? למה לא להטיל אותה כחובה על כל אחד מישראל, כדי להיות בטוח שלא יחסר מאומה למלאכת המשכן? - מפני שהקב"ה אינו צריך שיתנו לו כסף וזהב לבנות את המשכן. הוא יכול לברוא אלפי זהב וכסף ככל שיחפוץ, ולבנות אלפי משכנים בלי סיוע מאף אחד. מה הוא כן רוצה שיתנו לו? - את הלב! "רחמנא לך א בעי"! (עי' סנה' קו, ב) זהו עיקר הנדבה שהקב"ה רוצה שיתנו למשכן³! ואת זה - אי אפשר להשיג בכפייה. לכן הוא מצוה את משה, רק "מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי" (שם). רק מי שירצה מעצמו לתת - ממנו תקחו את תרומתי⁴.

נמצא, שאילו ח"ו לא היו נמצאים נדיבי לב בעם ישראל, לא היה קם המשכן, והשכינה לא היתה שורה בתוך עם ישראל. אלא שבפועל קרה ההיפך מזה. ב"ה, ישראל היו נדיבים כל כך, עד שמשה היה צריך להכריז: "איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש" (שמות לו, ו), כי "המלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אתה, והותר" (שם, ז). נידבו הרבה יותר ממה שהיה צריך⁵.

"שמרה זאת לעולם - ליצור מחשבות לבב עמך"

אנו אומרים בכל יום את הפסוק: "ה' אלקי אברהם יצחק וישראל אבותינו, שמרה זאת לעולם, ליצור מחשבות לבב עמך" (דעה"א כט, יח). מה פירוש הפסוק הזה? מה בדיוק מבקשים כאן מה' שישמור לעולם?

התשובה היא, שבקשה זו היא בקשתו של דוד המלך, לאחר שאסף את כל השרים והפקידים הגבוהים, כדי להודיע להם על התכנית לבנות את המקדש ע"י שלמה בנו, ולהתרימם לטובת המלאכה. השרים אכן תרמו סכומי כסף

העומר, ודורש היה לפנייהם בענינו של יום (רש"י שם). שאל אותם המן: במה אתם עוסקים? אמרו לו: בזמן שבית המקדש קיים, מי שמנדב מנחה, מביא מתוכה מלוא קומצו סולת למזבח, ומתכפר לו. אמר להם: "אתא מלי קומצי קמחא דידכו, ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דידי". [בא מלוא קומץ קמח שלכם, וגבר על עשרת אלפים ככר כסף שלי].

וצריך להבין: הרי לא קמצו כלום ולא הקריבו כלום, כי המקדש היה חרב באותו זמן, ואיך "אתא מלי קומצי קמחא דידכו, ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דידי". אלא אמרו חז"ל, תלמידי חכמים העסוקין בהלכות עבודה, מעלה עליהם הכתוב כאילו נבנה מקדש בימיהם (מנחות קי, א). וכל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם (שם). ולכן, כיון שעסקו בקרבן העומר והקרבן קומצו, נחשב להם כאילו הקריבוהו והקטירו את קומצו.

ומדוע זה כך, שכל העוסק בתורת הקרבנות מעלה עליו הכתוב כאילו הקריבם? כי עיקר הקרבן הוא הלב והרצון. התורה אומרת בעולת בהמה "אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לָהּ" (ויקרא א, ט), וכן בעולת העוף נאמר "אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לָהּ" (שם, יז), וכן בקרבן מנחה נאמר "אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לָהּ" (שם ב, ב), ללמדך שאחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לשמים (משנה מנחות קי, א). הקב"ה הרי לא צריך את הקרבן. מה הוא כן צריך? - את הלב שלך! "רחמנא ל' א בעי"! לא משנה איזה קרבן תביא, העיקר שהשקעת בו את הלב. ולכן, אפילו כשאין מקדש ואי אפשר להקריב כלל, העסק בתורת הקרבן בצירוף הרצון והתשוקה להקריב, נחשב לפני הקב"ה כאילו הקרבנו בפועל.

הרי שהנדבה והרצון להקריב קרבן במקדש, זה מה שעמד לנו בימי המן, שברוך ה' שבה מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים על ראשו, וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר.

משנכנס אדר - מרבנים בשמחת התורה

הגיע חודש אדר, ומשנכנס אדר - מרבין בשמחה (תענית כט, א). איך מרבנים בשמחה בחודש אדר? חיוב לשתות יין יש רק בפורים. אז איך מרבנים בשמחה בשאר ימי החודש? נראה, שהשמחה שדברנו עליה - שמחה בעבודת ה' - היא גם השמחה העיקרית שצריכה להיות בחודש אדר. כמובן, צריך לשמוח גם על כך שה' הציל אותנו מהמן הרשע ונשארנו בחיים¹³, אבל עיקר השמחה הוא שלא נשארנו בחיים כבהמות, אלא כעובדי ה' שיכולים לקיים תורה ומצוות. זו השמחה שצריכים להרבות בה בחודש אדר ובפורים.

השנה היא שנה מעוברת, ויש מחלוקת אם גם באדר הראשון ישנו הדין הזה, להרבות בשמחה, או רק באדר השני¹⁴. אבל חושבני שטוב "להחמיר" בזה, ולהרבות בשמחה כבר באדר הראשון. הרמ"א הרי מסיים את הלכות

אבל אותי לא כופה שום שד, אז למה שאעשה את כל זה?... ואם הבן בכל זאת עוד עושה משהו, וממשיך לאחוז קצת במסורת אביו, אבל הנכד ודאי כבר לא יעשה כלום, מפני שאינו מוצא בזה שום תועלת. בלי שמחה - התורה לא תעבור לדורות הבאים¹⁰. לכן באה התוכחה הנוראה, על זה ש"לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה וקטוב לבב"¹¹.

אבל חוץ מזה יש הסבר נוסף, למה זה חמור כל כך אם יהודי מקיים מצוות בלי שמחה. יהודי שמקיים מצוות בלי שמחה, לא רק שאינו מעביר לבניו את ההרגשה שכדאי לקיים מצוות, אלא זהו סימן שגם הוא עצמו אינו מרגיש את התועלת שבעבודת ה'. אם היה מבין שהמצוות שנצטוו בהן הן הטובה הגדולה ביותר שה' היטיב עמנו, שבכל פעולה קטנה אנו זוכים לחיי נצח בעולם הבא, ובכל מילה של לימוד תורה אנו בונים פלטרין של מעלה ושל מטה ומקריבים את הגאולה (סנה' צט, ב) - לא היה שייך שיעבוד את ה' בלי שמחה! אם נותנים לאדם מיליוני דולרים, הוא לא ישמח?! ודאי שישמח! ממילא, אם אדם אינו שמח בקיום המצוות, סימן שחסר לו באמונה. הוא אינו מבין שהמצוות הן חיי עולם שה' נטע בתוכנו, ושהן טובה לנו גם בעולם הזה וגם לעולם הבא. וחסרון באמונה הוא כבר באמת עבירה חמורה¹².

מספרים על המלבי"ם, שראה פעם "משכיל" אחד עולה לתורה בבית הכנסת, ומברך בשמחה ובהתלהבות את ברכת "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו". אמר המלבי"ם לבני קהילתו: סבורים אתם שאין פיו ולבו שוין?! לא ולא! מעיד אני עליו שפיו ולבו שוין, ובאמת הוא שמח שניתנה תורה לישראל! שהרי אילו ניתנה תורה לגויים, היה נאלץ לקיים אותה לכל פרטיה ודקדוקיה כדי להידמות לגויים. אולם עתה, שניתנה תורה לישראל ולא לגויים, הרי הוא פטור מלקיימה, לכן הוא מברך בשמחה ובהתלהבות "ונתן לנו את תורתו" - לנו ולא לגויים... אנו לא צריכים להיות כמו אותו "משכיל". אנו צריכים לשמוח על זה שהתורה מחייבת אותנו לקיימה. צריכים להרגיש שחיי עולם נטע בתוכנו, שבלי תורה אין טעם לחיינו, "נִמְשָׁל פְּקָהּמוֹת נְדָמוֹ" (תהלים מט, יג), או יותר גרוע מהבהמות, כמו שאומר המסילת ישרים (פ"ב). השמחה שלנו צריכה להיות שמחה בעבודת ה'. לשמוח בחסד הגדול שה' עשה עמנו, שנתן לנו את התורה, ללמוד אותה ולקיים את מצוותיה.

השמחה בקרבנות עמדה לישראל כנגד גזירת

המן הרשע

הזכות הזאת, של נדבה לבית המקדש בשמחה וברצון הלב, היא הרי עמדה לישראל בימי מרדכי ואסתר להנצל מגזירת המן הרשע. המן עצמו הרגיש בזה, שכח הנדבה למקדש הוא זה שעמד נגדו.

הגמרא מספרת, כשנצטוו המן ללכת ולהרכיב את מרדכי על הסוס, הלך ומצא אותו מוסר שיעור לחכמים בהלכות קמיצה (מגילה טז, א) - כי ט"ז בניסן היה, יום הקרבנות

אורָה וְשִׁמְחָה וְשִׂשׁוֹן וְיִקְרָר, כֵּן תְּהִיָּה לָנוּ, אֲמַן.

השיחה נערכה לפי קוצר דעתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

פורים עם הפסוק "וְטוֹב לָב מְשִׁתָּה תִּמְיָד" (רמ"א אר"ח סי' תרצ"ז), שתמיד טוב להיות בשמחה ובטוב לבב¹⁵ ! ואם כך, ודאי טוב להרבות בשמחה גם באדר הראשון, ובפרט אם הריבוי בשמחה נעשה באופן שהזכרנו, שמרבים בשמחה בעבודת ה', זה ודאי דבר ראוי ונכון. ובזכות זה נזכה שיתקיים בנו הפסוק "לְיְהוּדִים הֵיִתָּה

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה. [הרב פרסם מאמר בענין זה בכתב העת "ירושתנו", כרך ג' (תשס"ט) עמ' קי"ח. כתב עת זה יוצא לאור פעם בשנה ע"י "מכון מורשת אשכנז" (בני ברק), ובו מחקרים וסקירות בתורתם של חכמי אשכנז, אורחותיהם ומנהגיהם].
הקשר שציין אליו הרב שליט"א בפרשת תרומה: "וְהָב וְנָסַף וְנִחַשְׁתָּ" (שמות כה, ג) ⇔ "כָּל עֲמוּדֵי הַחֹצֵר סָבִיב מִחֻשְׁקִים כְּסָף... וְכָל יְתֵדֹת הַחֹצֵר נִחַשְׁתָּ" (שם כז, יז-ט).
- קשר נוסף: "וּתְכַלֵּת וְאָרְגְּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים" (שם כה, ד) ⇔ "תְּכַלֵּת וְאָרְגְּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁר" (שם כז, טז).
קשר נוסף: "כָּל אֲשֶׁר אָנִי מֵרְאָה אוֹתְךָ... וְכֵן תַּעֲשֶׂוּ" (שם כה, ט) ⇔ "כָּאֲשֶׁר הִרְאָה אֶתְךָ בְּהָר פֶּן יַעֲשֶׂוּ" (שם כז, ח).
קשר נוסף: "אֵת תְּכָנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תְּכָנִית כָּל פְּלִי" (שם כה, ט) ⇔ "לְכָל פְּלִי הַמִּשְׁכָּן" (שם כז, יט).
קשר נוסף: "וְעֲשֶׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים" (שם כה, י) ⇔ "וְעֲשִׂיתָ אֵת הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים" (שם כז, א).
קשר נוסף: "וְעֲשֶׂוּ אֲרוֹן... אֲמֹתַיִם וְחֻצֵי אֲרָכּוֹ וְאֲמֹתַיִם וְחֻצֵי רָחְבּוֹ וְאֲמֹתַיִם וְחֻצֵי קִמְתּוֹ" (שם כה, י) ⇔ "וְעֲשִׂיתָ אֵת הַמִּזְבֵּחַ... חֲמֵשׁ אַמּוֹת אֲרָךְ וְחֲמֵשׁ אַמּוֹת רָחְבּוֹ... וְשִׁלַּשׁ אַמּוֹת קִמְתּוֹ" (שם כז, א).
קשר נוסף: "וְעֲשִׂיתָ אֹתוֹ טְהוֹר" (שם כה, יא) ⇔ "וְעֲשִׂיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת" (שם כז, ב).
קשר נוסף: "וְעֲשִׂיתָ... אֲרָבַע טְבַעֲתֵי זָהָב וְנִתְתָּה עַל אֲרָבַע פַּעֲמֹתָיו" (שם כה, יב) ⇔ "וְעֲשִׂיתָ... אֲרָבַע טְבַעֲתֵי זָהָב וְנִתְתָּה עַל אֲרָבַע קְצוֹתָיו" (שם כז, ד).
- קשר נוסף: "וְעֲשִׂיתָ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים, וְעֲשִׂיתָ אֹתָם זָהָב" (שם כה, יג) ⇔ "וְעֲשִׂיתָ בְּדֵים לְמִזְבֵּחַ, בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים, וְעֲשִׂיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת" (שם כז, ו).
קשר נוסף: "וְהִבְאֵתָ אֵת הַבָּדִים בְּטַבַּעַת עַל צִלְעֹת הָאֵרוֹן, לְשֵׂאת אֵת הָאֵרוֹן בְּהֵם" (שם כה, יד) ⇔ "וְהוֹבֵאתָ אֵת בְּדָיו בְּטַבַּעַת, וְהָיָה הַבָּדִים עַל שְׁתֵּי צִלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּשֵׂאת אֹתוֹ" (שם כז, ז).
2. ועוד תרומה אחת היתה שם שבאה בחובה ולא בנדבה, והיא תרומת מחצית השקל לכל נפש לצורך קניית קרבנות צבור. אך תרומה זו לא נגבתה לפני תחילת מלאכת המשכן, אלא רק לאחר הקמתו (עי' רש"י שמות כה, ב ושם ל, טו).
3. ובוה יתבאר דברי הספורנו שכתב: "וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵתֶם זָהָב וְכֶסֶף וְנִחַשְׁתָּ (כה, ג) - צוה שלא יקבלו כל שוה כסף, כגון פירות ומרגליות ואבנים טובות שאינן מאבני האפור והחשן, אבל יקבלו תרומה שגופה נכנסת במלאכת המשכן, והם י"ג דברים האמורים בענין. [וכן משמע ברש"י (שם, ב) שכתב: שלשה עשר דברים האמורים בענין כולם הוצרכו למלאכת המשכן או לבגדי כהונה, כשתדקדק בהם. ע"כ]. ולא נתבאר בדבריהם טעם הדבר, למה אין מקבלין שוה כסף לתרומת המשכן, ומדוע אינו כשאר נדבות דמקבלים אף שוה כסף. וי"ל, הואיל ונתחדש בתרומת המשכן דבעינן שתבוא בנדיבות לב, א"כ י"ל דבכה"ג שמביאין חפץ על מנת למכרו ולקנות בדמיו חפץ אחר, חסר בחפץ שנרכש תמורתו "נדיבות לב", שהרי לא נודב החפץ הזה למלאכת המשכן, ולכן אין מקבלים לתרומת המשכן אלא את הדברים הראויים בעצמם למלאכה.
4. ומ"מ, אחרי שאדם בא כבר לכלל "נדיבות לב", אז כבר חלה עליו חובה להביא את מה שנדרב בלבו. דאיתא בברייתא: "מוֹצֵא שְׁפָתָיךָ תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ (דברים כג, כד) - אין לי אלא שהוציא בשפתיו. גמר בלבו מנין, ת"ל: כל נדיב לב" ! (שבועות כז, ב) משגמר בלבו ליתן - חייב ליתן, ונכנס בכלל החיוב ד"תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ". וכן כתב הרמב"ם: "בנדרים ונדבות, אינו צריך להוציא בשפתיו כלום, אלא אם גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו כלום - חייב. כיצד? - גמר בלבו שזו עולה, או שיביא עולה, הרי זה חייב להביא, שנאמר: פֶּל נְדִיב לְבוֹ - יְבִיאֶהָ (שמות לה, ה). בנדיבות לב יתחייב להביא. וכן כל כיוצא בזה מנדרי קדשים ונדבותן" (רמב"ם הלכ' מעשה הקרבנות פי"ד הי"ב).
- ובזה יתבאר חילוק הלשון בין מה שנאמר בפרשתנו, למה נאמר בפרשת ויקהל. דבפרשתנו נאמר "מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ תִּקְחוּ אֵת תְּרוּמַתִּי", ואילו בפרשת ויקהל נאמר "פֶּל נְדִיב לְבוֹ יְבִיאֶהָ אֵת תְּרוּמַת ה'" (להלן לה, ה). ושני הבדלי לשון יש כאן: א' כאן נצטוו הגבאים לקחת את התרומה מן הנדיבים, ושם נצטוו הנדיבים להביא את תרומתם בעצמם ("יְבִיאֶהָ"); ב' כאן מדובר על אנשים אשר יִדְבְּם לבם (פעולה חד פעמית), ושם מדובר על נדיבי לב (תואר). והבדלים אלו תלויים הם זה בזה. מי שמתנדב להביא נדבה, עדין אינו מוגדר כ"נדיב לב". רק מי שהתנדבותו היא מצב קבוע בנפשו, ולא התלהבות חד פעמית, ראוי לתואר "נדיב לב". ולכן, "מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ, תִּקְחוּ אֵת תְּרוּמַתִּי" - שכיזון שאינו נדיב לב באותה שעה, יתכן מאד שבשעה שיבוא הגזבר לגבות את הנדבה, כבר יתחרט המתנדב וינסה לחזור בו ולעכב את נדבתו, לכן אומרת התורה "תִּקְחוּ אֵת תְּרוּמַתִּי" - אפילו בעל כרחו, כי נתחייב כבר במה שנדרב, ואינו רשאי לחזור בו. מה שאין כן "פֶּל נְדִיב לְבוֹ" - יְבִיאֶהָ מעצמו, כי גם בשעת הגביה עורו בנדיבותו, ורוצה מעצמו לתת את הנדבה.
5. ובכל זאת, גם בין נדיבי הלב שהרימו את תרומתם למשכן, ברור שהיו מדרגות שונות. יש מי שנתן עם יותר "לב", ויש מי שנתן עם פחות "לב". ואכן, מידת ה"לב" של הנותן, קבעה מה יַעֲשֶׂה בתרומתו, וכפי שבאר הג"ר חיים מוולוז'ין זצ"ל, שזו היתה חלק מחכמתו של בצלאל, "לְחֵשֶׁב מִחֻשְׁבֵּת - לַעֲשֹׂת בְּזָהָב וּבְכֶסֶף וּבְנִחַשְׁתָּ" (שם לה, לב); שהיה יודע ברוח הקודש על כל נדבה ונדבה, מה היתה מחשבת הנותן, עד כמה נתן אותה בלב שלם, או בלב שאינו שלם כל כך, ולפי זה היה קובע מה לעשות בה, וכמה תהיה קרובה אל הקדושה. מה שניתן בלב שלם לגמרי - עשה ממנו את ארון הברית. מה שניתן עם קצת פחות "לב" - עשה ממנו את המנורה ואת המזבח. ומה שניתן עם "לב" פחות יותר - עשה ממנו את הקרשים למשכן (חי' מרן הגרי"ז החדשות אות פ"ט).

6. השי"ן בקמ"ץ קטן, והתיבה במלעיל. ופירושה: שְׁמוֹר. [כמו: "יִזְכְּרָה לִי אֱלֹהֵי לְטוֹבָה" (נחמיה ה, יט), שהזי"ן בקמ"ץ קטן, והתיבה במלעיל, ופירושה: יְזַכֵּר].
7. ולדעת ה"שפת אמת", מה שאמרו חז"ל "משנכנס אדר מרבין בשמחה" (תענית כט, א), זהו "משום שבאדר היה קיום הקרבנות והמקדש, ובאדר זמן שקלים לְחַדֵּשׁ בניסן התרומה חדשה, ונדבו בני ישראל בשמחה שקלי הקודש, וכמבואר כמה פעמים בפסוק, כשהתנדבו בני"ל למקדש היה שמחה גדולה בעולם, וכיון שקבלו עליהם בשמחה נדבת הלשכה, עדיין השמחה נמצא באדר, וכשקורין פרשת שקלים (בר"ח אדר או סמוך לו) מתעורר זה". וזהו שאמרו בגמ' "כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה". דכמו שבאב ממעטים בשמחה משום ביטול ביהמ"ק, כך באדר מרבין בשמחה משום קיום המקדש, שמשמיעין על השקלים לצורך הקרבנות ("שפת אמת" עמ"ס תענית שם).
8. ומאידך גיסא, עי' ברמב"ם (פ"י מהלכ' מתנות עניים ה"ד), שהנותן צדקה לעני בעצב [היינו שמתעצב בלבו על הפסד ממונו, אף שאינו מראה לעני פנים זועפות (ש"ך יו"ד סי' רמ"ט סק"ט וביאור הגר"א שם)], הוא במדרגה התחתונה ביותר בשמונה מעלות שְׁפָנָה הרמב"ם במצות צדקה.
9. ולכן תשעים ושמונה כבשים שמקריבים בחג הסוכות מסלקים ומבטלים את תשעים ושמונה הקללות שבתוכה (רש"י במדבר כט, יח ד"ה ולכבשים). כי חג הסוכות הוא "זמן שמחתנו", ובו אנו מתקנים מה שקלקלנו בעבודת ה' בלי שמחה. ממילא, ע"י תיקון זה, מסתלקות ומתבטלות הקללות שבתוכה, הבאות כעונש על עבודת ה' בלא שמחה.
10. ואמר בזה הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל (הרב מפוניבז'), למה דוקא בברכת "והערב נא" אנו מבקשים "ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה"? משום שאם תתקיים בקשת "והערב נא", ודברי התורה יהיו ערבים בפנינו, אזי גם צאצאינו ימשיכו בדרך זו וילמדו תורה לשמה. אבל אם דברי התורה לא יהיו ערבים בפנינו ח"ו, ולא נשמח בהם, אז גם אצל הבנים יהיה כך, ואף גורע מזה (קונטרס בעניני חנוכה להג"ר חנוך העניך קרלנשטיין זצ"ל, עמ' מ"ח).
11. יש שהקשו, הרי בגמרא מבואר שבית ראשון חרב בגלל עבודה זרה גילוי עריות ושפיכת דמים, ובית שני חרב בגלל שנאת חנים (יומא ט, ב), ואין זכר בגמרא לחטא זה של עבודת ה' בלא שמחה (עי' "שם משמאל" כי תבוא תרע"א, ד"ה תחת אשר לא עבדת). ובפשטות צ"ל, שאם היו עובדים את ה' בשמחה, לא היו מגיעים לכל החטאים החמורים שזכרו בגמרא, ורק עבודת ה' בלי שמחה היא זו שגרמה שיעזבו לעבירות הללו, מהטעם שנתבאר כאן, שבלי שמחה - אין המשכיות לקיום התורה בדורות הבאים.
12. ואולי מפני זה כתב רבינו יונה, "כי השמחה במצוות - מעיקר רי העבודה" (פירוש רבינו יונה לספר משלי ד, כא). וכן במסילת ישרים (פ"ט) כתב, שהשמחה היא "עיקר גדול בעבודה". [וב"אורחות צדיקים" כתב: "כל העושה המצוות בשמחה, יש לו שכר אלף ידות יותר ממי שהמצוות עליו למשא" ("אורחות צדיקים" שער השמחה)].
13. לשון המאירי (תענית כז, ב): כמו שמשנכנס אב ממעטים בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה - הכל הערה שראוי להתפלל ולהודות לאל בכל עת ובכל זמן כפי הנאות למה שאירע באותו זמן.
14. רש"י (תענית כט, א) כתב: משנכנס אדר - ימי נסים היו לישראל, פורים ופסח. וכתב רבי יעקב עמדין בשאילת יעבץ (ח"ב סי' פ"ח), דרצה רש"י לרמוז בזה, שבשנה מעוברת אין שמחה נוהגת אלא באדר השני, שהוא הסמוך לפסח. וכ"כ בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סי' ש"א).
- וכן יוצא גם מדברי ה"שפת אמת" [הנ"ל בהערה 7] שכתב לבאר הטעם דמשנכנס אדר מרבין בשמחה, כי באדר היה קיום הקרבנות והמקדש, שמשמיעין על השקלים להביא כל אחד מחצית השקל לקנות מהן הקרבנות, ונדבו בשמחה שקלי הקודש, וכשקורין פרשת שקלים מתעוררת שוב השמחה ההיא. עכ"ד. ולדבריו נמצא, שזמן שמחה זו הוא רק באדר השני, שאז קורין פרשת שקלים ואז משמיעין על השקלים, כמבואר בירושלמי (שקלים פ"א ה"א): כלום אמרו משמיעין על השקלים, לא כדי שיביאו ישראל שקליהן בעונתן, אם אומר אף באדר הראשון, עד כרון אית בשתא שיתין יומין.
- וכן נמצא ברשימות הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שמרבין בשמחה הוא רק באדר השני (הליכות שלמה, מועדים, פ"ח הערה 35 ב"ארחות הלכה").
- מאידך גיסא, בשו"ת חת"ס (ח"ה סי' כ') חתם תשובתו כך: יום ג' שנכפל בו כי טוב, א' דר"ח אדר ראשון שמרבין בו שמחה לסדר ושכנתי בתוכם תקפ"ט לפ"ק. ע"כ. ומשמע דס"ל דמרבין בשמחה גם באדר הראשון. והסברא בזה, דשני החדשים לענין זה כחדא אינון, ופשטה שמחה בכלה.
15. וכן כתב הרמב"ם: "הדרך הישרה היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה מכל הדעות שיש לו לאדם... לא יהא מהולל ושוחק, ולא עצב ואונן, אלא שמח כל ימיו בנחת בסבר פנים יפות" (הלכ' דעות פ"א ה"ד).